

Een aantal dagen na Brams brief heeft senior de *Confidentie* onder ogen gekregen. Het begin ervan interesseerde hem als oud-Amsterdammer bijzonder. Hij staat ditmaal aan de zijde van zijn zoon in diens strijd met de moderne collega G. van Gorkom, onder meer over het karakter van de catechese in het Amsterdamse weeshuis. Eenmaal toegekomen aan het autobiografische deel, voelde senior zich evenwel niet alleen publiekelijk voor schut gezet, maar ook geraakt in zijn vader-zijn. Treffend is dat vader en zoon al die jaren dat ze onder één dak woonden, en ook gedurende juniors arbeid te Beesd, kennelijk toch zo vreemd voor elkaar zijn gebleven, dat zij nooit open over de achtergrond en de motieven van de veranderingen gesproken hebben die zich bij de laatstgenoemde voltrokken. Zij hadden, zoals senior zelf moet toegeven, tot dusver 'nooit eenige gemeenschap des geestes' gekend. Ondanks dat blijft de situatie onbegrijpelijk. Het is namelijk niet voor te stellen dat senior nooit iets zou vernomen hebben van de moeilijkheden die Bram in Beesd ondervond: zijn botsing met de 'malcontenten' daar. Voorzover dit uit zijn preken is op te maken bereikte de confrontatie tussen de bedoelde gezelschapsleden en Bram in april 1865 haar hoogtepunt. Hun pogingen om 'op kunstmatige wijze vroomheid op te wekken' betitelde hij toen openlijk als 'een ziekelijk verschijnsel', een uitvloeisel van het Engelse methodisme. In maart had Bram nog enige tijd bij zijn ouders in Leiden gelogeed en in juni verbleef zijn vader bij hem in Beesd – en toch was senior geheel onwetend? Of – en dat is de andere mogelijkheid – het beeld van 1873 is zozeer product van latere duiding door Bram, dat dit voor senior onherkenbaar bleef!⁵¹

Het zegt iets van het vroomheidstype van de vader, en dus ook van de sfeer waarin Bram is opgegroeid, dat het bekeringsverhaal als zodanig door senior niet als iets vreemds ervaren wordt. Integendeel, Kuyper senior weet Brams spreken over 'de vinger Gods' te waarderen. Zijn eigen en pastorale ervaring doet hem zelfs zeggen: 'ik acht het eene bekeering van den echten stempel'.⁵² Dit oordeel zal mede ingegeven zijn door hetgeen senior zich wel wist te herinneren uit de studiejaren van zijn zoon: diens toenmalige 'inclinatie tot het moderne' en met name hun gesprek uit 1860 over de äxiopist (axiopistia), de geloofwaardigheid van de bijbel, die op haar beurt berustte op de aantoonbare betrouwbaarheid van de bijbelschrijvers. De herinnering van J.F. Kuyper strookt in dit geval niet alleen met wat junior in 1873 mededeelt over zijn 'onbekeerd[e]' staat, maar vooral ook met wat Bram eind februari 1860 aan Jo schreef over de betrouwbaarheid van de bijbel. Daarbij is opmerkelijk dat senior, die toch anders Brams literaire productie kritisch volgde, geen enkele opmerking maakt over

51. A. Kuyper [te Leiden] aan J. Kuyper-Schaay, 14 maart 1865; AKP I. A. Kuyper aan R. Fruin, 22 juni 1865; H.J. Smit, W.J. Wieringa, *Correspondentie van Robert Fruin*, Groningen/Djakarta 1957, 155-156. Vgl. 'Beesd', 221v.

52. Vgl. Vree, 'Ik Abraham Kuyper'.